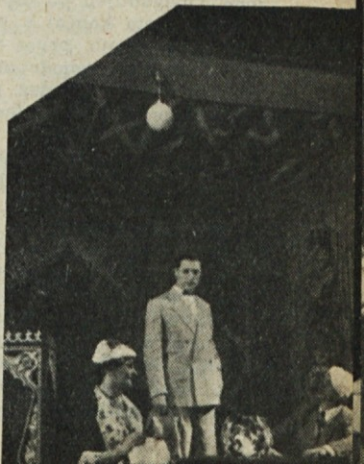

4

WILLIAM SAROYAN • ČUJTE, LUDJE!
SEZONA 54-55 • PREMIERA 18. XII. 54

J. P. SARTRE • OBZIRNA VLAČUGA

PREŠERNOVO GLEDALIŠČE KRAV

William Saroyan se je rodil 1. 1908 v kaliforn. mestu Fresno, kjer še danes eksistira cela kolonija neangleško govorečih Američanov — Armencev. Armensko poreklo — po naše bi lahko rekli rusko — se v vsem njegovem delu močno pozna. Amerika je z njim dobila svojega Čehova. Sam pa ni imel prav nič lahke poti do pisateljskega poklica. V nekakšno opravičilo za vse »nepričakovano in presenetljivo« ga zdaj imenujejo *enfant terrible* ameriškega teatra. Po samo osnovnih šolah in številnih poklicih od raznašalca časopisov, vinogradniškega delavca pa do vodje na oddelku poštnega brzojava se pač nihče ni nadejal, da bo kdaj razburjal odrski svet s svojimi čudežnimi teksti.

Sprva je pisal kratke povesti, ki mu jih dolga leta nikjer niso marali priobčiti. Šele leta 1934 je neki magazin objavil novelo »Drzni mladenič na letečem trapezu«. Čez noč je zaslovel po vsej Ameriki. Na oder pa je stopil leta 1939 z daljšo enodejanko (*My Heart's in the Highlands*) (Moje srce je v višavah). Kritika jo je zabeležila kot najboljšo igro sezone. Opogumljen po uspehu je še istega leta končal v rekordnem času svojo prvo celovečerno dramo (enodejank je imel ta čas že dobršen predal) »The Time of Your Life« (Trutki vašega življenja). Zanj je prejel Pulitzerjevo nagrado.

Dogajanje je postavljeno v obalno šofersko krčmo, glavne osebe pa so živo pisan mozaik ljudi, ki slučajno vstopijo in izpolnijo s svojo toplo barvo vsebino prostora. JOE — mlad zapravljevec z mnogo denarja in z dobrim srcem, ki drugega ne počenja, ko dan za dnem poseđa, zapravlja za pijačo in filozofira o smislu življenja. TOM

— njegov občudovalec, učenec, lutka, norček in prijatelj. KITTY DUVAL — mlada ženska s spomini (Saroyan je ne omenja kot počestnico). NICK — lastnik krčme. ARAB — vzhodni filozof in igravec na harmoniko. KIT CARSON — star in-

Prevod Saroyana . . . . .
Prevod Sartra . . . . .
Režija . . . . .
Scena . . . . .
Kostumi . . . . .

Mladenič . . . . .
Dekle . . . . .
Moški . . . . .
Ženska . . . . .
2. moški . . . . .
3. moški . . . . .

Črnc . . . . .
Lisa . . . . .
Fred . . . . .
John . . . . .
James . . . . .
Senator . . . . .

Moški . . . . .

Janez Žmavc . . . . .
Ljubo Kotnik . . . . .
IGOR PRETNAR . . . . .
Niko Matul . . . . .
Milena Kumar . . . . .

Jože Kovačič . . . . .
Anka Cigojeva . . . . .
Mirko Cegnar . . . . .
Angelca Hlebecotova . . . . .
Lado Stiglic . . . . .
Metod Mayr . . . . .

France Trefalt . . . . .
Nada Bavdaževa . . . . .
Jelica Siardova . . . . .
Laci Cigoj . . . . .
Lado Stiglic . . . . .
Tone Dolinar . . . . .
Jože Pristov . . . . .
Mirko Cegnar . . . . .
Metod Mayr . . . . .
Milan Pavlin . . . . .

ČUJTE, LJUDJE!

OBZIRNA PLAČUGA

dijanski bojevnik. KRUPP — pristaniški policaj, ki sovraž svoj službo, pa ne ve, kaj bi namesto tega počel. MARY — nesrečna ženska izredne lepote. Itd. Itd.

Odlomek njihovega življenja. Samo kratka poteza, morebiti samo dve besedi in že vemo o njih vse. Kar ne povedo besede, doda čudovito ozračje, ki ga ustvarjajo že izgovorjene

besede ljubezni, razumevanja in lepote. Ko da bi bili vsi ti ljudje inkarnacija Čehovljevih besed: »Na človeku mora biti vse lepo: obraz, obleka, duša in misli.« — Vsa igra je eno samo hrepenenje po lepoti, po harmoniji. Nastopi Ana, čudo-

ste vrste človek, ki ga zasovražiš ob samem pogledu. Fizično ni prav nič drugačen kot običajna človeška bitja. Saroyan ga takole opiše: »Je močan človek brez moči — močan le med slabiči — slabič, ki se znaša nad slabiči.« Atmosfera, ki je bila topla, naravna in mirna, se ob njegovih klerikalno perverzih besedah: češ, da se vlažuge shajajo tukaj in da naj se Nick (lastnik krčme) pazi, — v hipu prelomi.

Pri Saroyanu je vsak človek svet zase in vendar hkrati tako neločljivo povezan v celoto z vsem človeštvom, da ne more utripati sam zase, ločen od sveta. Istočasno vsak poedinec predstavlja cel svet. Njegovi ljudje so vselej prizadeti, ker ne pripadajo samo sebi, marveč vsem ljudem na zemlji. »Trpljenje bo namreč«, tako pravi Saroyan, »zmerom na svetu. To spoznanje ne pomeni, da bi moral človek obupati. Dober človek bo poskušal rešiti svet trpljenja. Neumen človek ga niti opazil ne bo, razen na sebi. Hudoben človek pa bo trpljenje še bolj poglobil in ga razširil, kamorkoli pride.«

Mladenič v njegovi »z neobrzdano fantastiko in uporniško sentimentalnostjo prežeti prečudoviti enodejanki Čujte, ljudje«, (kakor jo na kratko in navdušeno omenja Gassner v svoji kolekciji dram), ta mladenič v tistem hipu, ko zve za dekletovo revščino, pozabi na svojo nesrečo, ker nosi v sebi ljubezen, ker ne pripada le sam sebi. Prizadet je zaradi nje in ona je prizadeta zaradi nje. Nič več nista osamljena, zapuščena. Mladenič začuti bližino ljudi, ni ga več strah smrti, ne kliče jih več, zdaj je postal last in del vseh dobrih ljudi, katerim bo ponesla njegovo življenje Katey, če bo moral umreti.

vito lepa hčerka Nickova, ki pokaže nanj z lepim ponosom in duševno lepoto: »To je moj oče.« Nič več. Majhen kristal v mozaiku. Majhen akord v absolutni harmoniji, ki pa je tako krhka, tako popolna, da jo lahko že neznamen drobec umazanije razbije.

Saroyan pošlje med te ljudi Blicka, ki v hipu preobrne njihov svet na glavo, Blick je ti-

Najlepše izpove Saroyanov nazor mati v »Človeški komediji« (prevedena v slovenščino), ko pravi mlademu Homerju:

»Naj bo kaj žalostno, plemenito ali neumno, zmeraj je človek tisti, ki to naredi tako. Če je kaj zelo žalostno ali čudovito, je človek sam tak in ne stvari okrog njega. Če je kaj slabo, grdo ali ganljivo — zmeraj je to človek sam, kajti vsak človek je svoj svet. Vsak človek je ves svet, ki ga lahko po svoji volji na novo ustvari, ki ga lahko napolni z ljubezni vrednim človeških rodov, če ima v sebi ljubezen, ali s sovraštva vrednim, če ima v sebi sovraštvo. Svet je pripravljen, da ga vsak njegov prebivalec na novo ustvari, ki ga lahko napolni z ljubezni vrednim človeškim rodov, če ima v sebi ljubezen, ali s sovraštva vrednim, če ima v sebi sovraštvo. Svet je pripravljen, da ga vsak njegov prebivalec na novo ustvari, in svet je vsako jutro na novo ustvarjen, tako, kakor vsak dan posteljemo posteljo in pospravimo hišo, v kateri žive taisti ljudje — zmeraj isti in vendar zmeraj drugačni.«

Saroyan nikakor ni pridigar krščanske pasivnosti: da je možno spreobrniti svet le z dobroto. Z dobroto je možno lajšati trpljenje, nikakor pa ne odpraviti. V »Človeški komediji« nas spominja na Dostojevskega. »Slabemu človeku je treba vsak dan odpuščati. Hudobni ne vedo, da so hudobni, in zato so brez krivde. Slabega človeka je treba prav tako ljubiti, kajti nekaj od nas samih je v večini slabih ljudi na svetu, in nekaj njega je v vsakem izmed nas.«

Tako filozofira Saroyanovo srce. Tako žive njegovi ljudje, recimo, v »Trenutkih vašega življenja«. Vse dotle, dokler jih ne vzmerni Blickov prihod, ki razbije njihov harmonični svet. In takrat je skoro nujno, da vstane nekdo izmed njih, gre za njim in ga na uličnem pomolu ustrelji. V fantazmagoriji »Pokolj nedolžnih« se krčmar Archie (ponovitev Nicka iz Trenutkov vašega življenja) na koncu upre fašističnemu nasilju, ko reče: »Nima smisla pomilovati vsakogar. Ene moraš ljubiti in druge sovražiti.« — Revolucionarno dejanje je pri Saroyanu logični zaključek razmišljanja o človekovi nesrečni usodi in fikcije o sokrivdi za tuje zločine.

V enodejanki »Cujte, ljudje!« (Hello Out There) hoče mladenič s tem klicem prepiti praznino v sebi, želi si, da bi se človeštvo strnilo krog njega in ga obvarovalo vsega groznega in smrti. To grozno prihaja pri Saroyanu samo po sebi, ker je samo po sebi že v ljudeh, kakor je samo po sebi v zvereh, ki si od časa do časa zažehe krvi. Ko dobi mladenič po dekletu kontakt z ljudmi, zgubi tudi stran pred smrtjo, misel na San Francisko (ki je tudi rojstni kraj dobrih ljudi v Trenutkih vašega življenja) in da bo prišla tja Katey, mu vlije moč, da se spopade (s srcem in z dušo) z zverjo, ki ga je prišla ubiti.

To ni nikaka simbolika melodrame, tragičen privid strahu in smrti, delo je komponirano na resničnih dejstvih današnje Amerike in prav zato toliko bolj vredno. Saroyan jih je znal prikazati z neprekosljivo poetično močjo in čarom.

J. Z.

Tudi letos pripravljamo našim otrokom novoletno pravljico. —
V režiji Vladimira Štiglica bomo uprizorili Wüchnerjevega
»Pastirčka Petra in kralja Brilljantina«.

Ko človek premišljuje o Sartrovi »Obzirni vlačugi«, se nehote spomni na Lenino. Ve misli o Balzacu in Tolstoju. O dveh literarnih genijih, ki sta bila v tedanji dobi po svojem političnem prepričanju in v svojih filozofskih nazorih reakcionarja, pa sta kot pisatelj — umetnika ustvarjala napredna umetniška dela. To velja še prav posebno za Balzaca. Ta čudoviti opazovalec življenja tedanje družbe, njenih ljudi, karakterjev, tipov in drugih posebnosti je s svojim umetniškim talentom in s svojim podzavestno — zdravim kritičnim odnosom do življenja tedanjega francoskega meščanstva v svojih delih podrl vse svoje politične nazore in dal francoski in svetovni literaturi dragocene in napredne stvaritve.

Nekaj podobnega se je dogodilo tudi z Jeanom P. Sartrom, ki ga običajno vedno spremlja naziv, »sedanjega vodilnega predstavnika filozofske struje eksistencializma v Franciji«. Pričakovali bi, da bomo v »Obzirni vlačugi« zasledili manifestacijo njegovih filozofskih tez in političnih nazorov. Toda vsega tega v pričujoči drami ni, z malo izjemo v koncu, kjer je še rahlo čutiti Sartra — eksistencialista, vendar v tako neznamerni in s tako različnimi mož-

nostmi idejne interpretacije, da se v uprizoritvi tudi ta sled lahko docela izbriše, ne da bi pri tem bistveno »popravljali« avtorja. Tako je v »Obzirni vlačugi« tudi Sartre — umetnik s svojim talentom prerasel Sartra filozofa in ustvaril delo, ki ga lahko smatramo za napredno. Sartre namreč v svoji drami s kritičnim odnosom obravnava problem rasne diskriminacije v Ameriki, jo obsodi, ne pokaže pa poti, ki vodi k rešitvi, k izhodu iz te zagate, v kateri tiči Amerika. Tako ostaja Sartre sicer samo na stopnji kritičnega realizma, kar pa je glede na to, da je delo nastalo tako rekoč v centru zapadnoevropske reakcionarne filozofske struje, kar dovolj, da označimo delo za napredno.

Vendar ni problem rasne diskriminacije edini problem, ki ga Sartre obravnava v »Obzirni vlačugi«. Tu je še problem upora malega človeka proti temu pojavu, in upora proti nasilju sploh. To je upor neorganiziranega poedinca, spontana reakcija moralno in etično nepokvarjenega človeka zoper nasilje in krivice. Človeka, ki je prežet z manjvrednostnimi kompleksi, s kompleksi, s katerimi ga je prepojil kapitalistični sistem in takozvana »višja družba« s svojo filozofijo o »nadčloveku«. In še nekaj je hotel povedati Sartre, in ta misel je morda tudi najbolj pretresljiva. Nekakšna vlačuga, skratka bitje, ki ga smatramo za nekaj, kar je najbolj zavrženo in nizkotno, lahko stoji moralno in etično mnogo višje od ljudi, ki so obdani z mitom plemenitosti in častivrednosti, slave in odličnosti, ljudi tipa raznih senatorjev in takozvane »višje družbe«. Zato si ni Sart-

re slučajno izbral vlačuge za glavnega protagonista v svoji drami in ta vlačuga mu ne služi v erotično - lascivne namene, izbral si jo je kot simbol najbolj zaničevanega in opljuvanega bitja, s katerim se skoroda lahko primerja samo še zamorec, ki pa ga v Ameriki že ne prištevajo več med ljudi. Na drugi strani pa Sartre, zopet prav nič slučajno, postavlja senatorja in njegovega sina kot simbola odličnih ljudi, za katere naivni, preprosti mali ljudje večkrat mislijo, da so vtelešena dobrota in poštenost. Lepe so njihova zunanost in njih besede. Bistvo teh ljudi pa je popolnoma drugo.

To so torej misli, ki jih je skušala tudi naša uprizoritev podčrtati. Skratka, skušali smo podati Sartrovo »Obzirno vlačugo« tako, kot jo razumemo mi, tako kot gledamo nanjo mi, ljudje, ki se zavedamo svojega socialističnega svetovnega nazora, svojega leninskega pogleda na umetnost in življenje in nas pri tem ni strah idealističnih očitkov o staromodnosti in preživelosti. Nam ni bilo važno, kako igrajo Sartra v Franciji, kakšen je njegov »obvezni stil«, nam je bila važna predvsem vsebina in to, kaj lahko pove našem človeku.

I. P.

Sliki sta s premiere Hussonove komedije: „Srečna črta“. Na prvi strani: Vera Blanč, Jože Pristov, Laci Cigoj. Druga slika: Laci Cigoj, Jože Kovačič, Jelica Siardova.

---

*Oseh vrst prešitih odev
po najugodnejših cenah nudi
sprejema naročila*

Tovarna prešitih odev

„ODEJA“

ŠKOFJA LOKA
